

Freud

Kitle Psikolojisi ve Benlik Analizi

Çeviri: SAFFET EMREM

KİTLE PSİKOLOJİSİ VE BENLİK ANALİZİ

Can Düşünce

Kitle Psikolojisi ve Benlik Analizi, Sigmund Freud

Almanca aslından çeviren: Saffet Emrem

Massenpsychologie und Ich-Analyse

İlk (çeviride kaynak alınan) baskı: Internationaler Psychoanalytischeer Verlag G.B.M.H.
Zürich, 1921.

© 2023, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Ocak 2023, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 5000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Didem Bayındır

Editör: Nükhet Polat

Düzeltili: Mert Tokur

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Sanat yönetmeni ve kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Melisa Matbaacılık Yayıncılık San ve Dış Tic. Ltd.

Maltepe Mah. Davutpaşa Çifttehavuzlar Sk. No:16 Acar San. Sit.

Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 45099

ISBN 978-975-07-5865-2

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25, Sarıyer / İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

KİTLE PSİKOLOJİSİ VE BENLİK ANALİZİ

SIGMUND FREUD

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN
SAFFET EMREM

SIGMUND FREUD, asıl adıyla Sigismund Schlomo Freud, 6 Mayıs 1856'da Moravya Freiberg'de doğdu. Babası Jacob bir Yahudi yün tüccarıydı. Freud dört yaşındayken ailesiyle Viyana'ya taşındı. 1873'te Viyana Üniversitesi Tıp Fakültesi'ne kaydoldu. 1876-1882 yıllarında Ernst Brücke'nin fizyoloji laboratuvarında asistanlık yaptı. 1881'de tıp doktoru oldu. 1885-1902 yıllarında nöropatoloji alanında görev yaptı. 1885-1886 yıllarında Profesör Martin Charcot'dan hipnoz sanatında eğitim almak üzere Paris'e gitti, sonradan bilinçdışını oluşturacak "ikinci zihin" kavramından etkilendi. 1893'te Doktor Josef Breuer'le birlikte *Histeri Üzerine Çalışmalar*'ı yayımladı. 1896'da ilk kez "psikanaliz" terimini kullandı. 1889'da hipnoz tekniklerini öğrenmek için Bernheim'in yanında çalıştı. 1900'de *Rüyaların Yorumu*'nu yazdı. 1902'de Viyana'da bazı takipçileriyle birlikte Psikanaliz Cemiyeti'ni kurdu. 1920'de ordinaryus profesörlüğe yükseldi. 1923'te çene kanseri teşhisi konmasına rağmen üretken olmaya devam etti. En önemli eserleri arasında *Cinsellik Üzerine* (1905), *Totem ve Tabu* (1913), *Haz Prensibinin Ötesinde* (1920), *Ego ve İd* (1923) ve *Kültürdeki Huzursuzluk* (1930) bulunur. 1938'de Hitler'in Avusturya'yı ilhak etmesinden sonra Londra'ya göç etti. Kanser nedeniyle dayanılmaz ağrılar çektiği için, 23 Eylül 1939'da aşırı dozda morfin vurdurarak ötenaziyle öldü.

SAFFET EMREM, 1964'te Osmaniye'de doğdu. 1974-1984 yıllarında Almanya'da bulundu. Liseyi Adana'da bitirdi. İşletme Fakültesi mezunu. Halen Osmaniye ilinde oturmakta ve bir kamu kurumunda çalışmaktadır.

İÇİNDEKİLER

KİTAP HAKKINDA	9
1. GİRİŞ	13
2. LE BON'UN KİTLE RUHU TANIMI	17
3. KOLEKTİF RUHSAL YAŞAMA DAİR BAŞKA DEĞERLENDİRMELER	29
4. TELKİN VE LİBİDO	37
5. İKİ YAPAY KİTLE: KİLİSE VE ORDU	43
6. DİĞER SORUNLAR VE ÇALIŞMA YÖNTEMLERİ	51
7. ÖZDEŞİM	57
8. AŞK VE HİPNOZ	65
9. SÜRÜ DÜRTÜSÜ	71
10. KİTLE VE İLK İNSAN TOPLULUĞU	77
11. BENLİKTE BİR AŞAMA	85
12. EKLER	91
NOTLAR	103

KİTAP HAKKINDA

19. yüzyılın siyasi ve toplumsal gelişimi, demokrasi ve sanayileşmenin yükselişiyle birlikte şekillenmiştir. Eskiden güçsüz olan köylü ve burjuva nüfus giderek siyasete katılma hakkı talep ederken, ilahî olarak meşrulaştırılmış mutlakiyetçi yöneticiler çağı sona ermekteydi. 1830-1831 ve 1848-1849 burjuva devrimleri bu hak iddiasını tüm Orta Avrupa'da açık bir şekilde ortaya koydu. Aynı zamanda, sanayileşme sürecinde, özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren önce derneklerde, sonra siyasi partilerde, siyasi olarak da örgütlenmeye başlayan yeni bir sınıf ortaya çıktı. 1864'te ilk uluslararası işçi derneği Londra'da kuruldu, şehirlerin hızlı büyümesi ve yeni ortaya çıkan partiler ve basın yayın çevresi, kamuoyunda tartışmaların artmasına ve nüfusun büyük bir bölümünün siyasallaşmasına yol açtı. Nüfusun çoğunluğu kendilerini siyasi aktörler olarak görmeye başladı. Karizmatik liderler ve hatipler etkilerini tüm siyasi arenada kullandılar. Bu eğilim, 1918'de Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra hızlandı ve bu da monarşilerin nihai sonu anlamını taşıyordu. Orta Avrupa'da, birçok ülkede ilk kez halkın egemen olduğu demokratik cumhuriyetler ortaya çıktı. Rus-

ya'da, 1917'deki Bolşevik İhtilali'nden sonra komünist kitle hareketi, iktidar olarak hüküm sürmeye başladı.

Freud'un 1921'de yayımladığı *Kitle Psikolojisi ve Benlik Analizi* adlı çalışması, o dönemde pek keşfedilmemiş bir toplumsal fenomen olan siyasi kitlelere atfedilmiştir: 1917 Rus Devrimi'yle ve Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle demokrasilerin birbiri ardına ortaya çıkarak yayılması, kitlelerin ciddiye alınması gereken yeni bir siyasi güç olduğunu göstermiştir. Freud, her şeyden önce kitlelerin popülist ve demagojik duyarlılıklarına odaklanmış ve kitlelerin neden karizmatik liderlerin hipnotik baştan çıkarmalarına bu kadar duyarlı olduklarını ve özellikle kitlelerin neden bilinçdışı, mantıksız ve şiddet içeren davranışlara bu kadar eğilim gösterdiklerini psikanaliz aracılığıyla açıklamaya ve psikanalizi toplumsal fenomenlere tatbik etmeye çalışmıştır. Kalabalıkların mevcut psikolojik yorumlarını temel bir psikolojik sisteme dahil etmiştir. Bu çalışmayla Friedrich Nietzsche, Karl Marx veya Gustave Le Bon gibi seleflerinin kısmen aforizma niteliğindeki gözlemleri ve bulguları doğrulanır ve bilimsel olarak açıklanır. Freud'un bu çalışmayı yaptığı 1920'lerin başında sosyoloji henüz bağımsız bir disiplin olarak kurulmamıştı; dolayısıyla August Comte veya Max Weber'in eserlerini okumamıştı. Çalışmasında disiplin çeşitliliği açısından antropoloji, siyasal psikoloji ve kültürel kuramın yanı sıra evrimsel ve toplumsal perspektifler geniş ölçüde yer tutar. Eserin temel sorularından biri demagojinin kökeni ve işleyişi, yani kitlelerin karizmatik liderler tarafından manipülasyona ve radikalleşmeye duyarlılıkları hakkındadır. Freud'un, kültürel anlamda karamsar bir değerlendirmeye yönelik eğilimi dikkat çekicidir. Zamanının çoğu aydını gibi, Freud da kitle olgusunda olumlu potansiyelden ziyade gericilik, otorite ve şiddet eğilimi görür. Freud'un Viyana'daki psikanalitik çevresi de bu yeni gelişmelerden uzak kalmaz. Mart 1919'da Paul Federn Viyana Psikanaliz Derneği'ne, kitle psikolojisi araçlarını kullanarak işçi hareketini açıklamaya çalıştığı bir konferans verdi. Aynı yıl *Zur Psychologie der Revolution: Die vaterlose Gesellschaft* [Devrimin Psikolojisi Üzerine: Babasız Toplum] adlı kitabında kendi tezlerini ileri sürdü. Sigmund Freud, Federn kadar iyimser değildi. Halk kitleleri ve on-

ların karizmatik liderler tarafından manipüle edilebilirliği hakkındaki kanaati çok daha karamsardı ve bu karamsarlığı büyük ölçüde Gustave Le Bon'a dayanıyordu. Fransız sosyolog, 1895'te yayımladığı *Kitleler Psikolojisi*'yle kitle psikolojisinin temellerini atmıştı. Bu yenilikçi çalışma kitlelerin yeni toplumsal modeline bilimsellik katmanın ötesinde sosyoloji ve psikolojiyi de birleştirdi. 1912'de eser Almancaya çevrildi. Freud, Le Bon'un yanı sıra bir o kadar da ondan önemli ölçüde farklılık gösteren William McDougall'ın 1920'deki *The Group Mind* [Grup Zihni] çalışmasından etkilenmişti.

1930'larda Orta Avrupa'da faşizmin yükselişiyle birlikte siyasi kitle hareketlerinin potansiyel tehlikeleri giderek daha belirgin hale gelmiş ve Freud'un tezlerinin kehanet niteliğinde olduğu anlaşılmıştır. Almanya, İtalya ve İspanya'da faşist partilerin yönetimi ele geçirmeleri nedeniyle bu konu giderek daha fazla gündeme gelmiş ve bununla ilgili çalışmalar, çok sayıda ampirik toplum bilimci ve psikolog tarafından genişletilerek devam ettirilmiş, bu toplumsal-siyasi hareketlerin edebî ve kuramsal incelenmesinde *Kitle Psikolojisi ve Benlik Analizi* önemli bir rehber olmuştur. Thomas Mann'ın 1930 tarihli *Mario ile Sihirbaz* adlı romanı, genelde kitle psikolojisinin edebî bir incelemesi olarak okunmakta ve yorumlanmaktadır. Wilhelm Reich, Freud'un yaklaşımını 1933'te *Faşizmin Kitle Psikolojisi* adlı kitabında ekonomi, eğitim ve cinsellik kuramları araştırmalarını kapsayacak şekilde genişletmiştir. Theodor W. Adorno, Max Horkheimer, Erich Fromm ve Frankfurt Okulu'nun diğer üyeleri 1930'lar ve 1940'lara ilişkin sayısız deneysel çalışmalarında, sürekli olarak –eleştirel de olsa– Freud'a atıfta bulunmuşlardır. Çağımızda Avrupa'da ve genel olarak tüm dünyada popülizmin yeniden canlanması göz önünde bulundurulduğunda, Freud'un toplumsal psikolojiye ve siyasal psikolojiye yaptığı katkının bugün bile güncelliğini koruduğu görülür. Tüm Batı felsefesi tarihi, Platon'a düşülmüş dipnottan ibaret ise, tüm psikoloji tarihi de Freud'a düşülmüş dipnottan ibarettir.

Kitle Psikolojisi ve Benlik Analizi, son bölümü bir ek derleme olan on iki bölümden oluşur. Her bölümde Freud, konunun açıkça tanımlanmış bir yönünü çerçeve içine almaya ve onu psikanaliz aracılığıyla açıklamaya çalışır. İlk bölümler, bazı çağdaşlarının bilimsel hazırlık

çalışmalarını ele alır. Freud, kitle kavramına çağdaş kuramları değerlendirerek yaklaşır. Ardından çeşitli kitle biçimlerini ve en önemli özelliklerini titizlikle inceler. Aynı zamanda psikanalizin en önemli fikir ve görüşlerini tanıtır ve bunları, seleflerinin kitlenin henüz açıklayamadıkları yönlerini açıklamak için kullanır. *Kitle Psikolojisi ve Benlik Analizi* sadece bilimsel bir okuyucu kitlesi için yazılmamıştır; bir o kadar da halka yöneliktir. Freud, tüm üslupsal yeteneklerini ortaya koyarak argümanlarını mümkün olduğunca önkoşullardan bağımsız olarak tasarlar. Daha önce psikanaliz bilgisi olmayan okuyucular bile, kısmen de olsa, açıklamaları anlayarak takip edebilirler. Bu nedenle, bu çalışma aynı zamanda psikanalize iyi bir giriş niteliği de taşımaktadır.

Saffet Emrem

GİRİŞ

İlk bakışta bizler açısından çok önemli görünen bireysel psikoloji* ile sosyal psikoloji ya da kitle psikolojisi arasındaki karışıklık, derinlemesine incelendiğinde belirginliğini önemli ölçüde kaybeder. Bireysel psikoloji, kuşkusuz tek bireye yöneliktir ve bireyin dürtüsel ihtiyaçlarını** hangi yollardan doyuma ulaştırmaya çalıştığını araş-

* Almancada *Individualpsychologie*. Bireysel psikolojinin kurucusu Avusturyalı doktor ve psikoterapist Alfred Adler'dir. (Ç.N.)

** Almancada *Triebregungen* ya da *Triebimpulse*, İngilizcede *drive*: Bireyin bilinçdışı ilkel arzularına, isteklerine, tabu fantezilerine vs. işaret eden kavram. Dürtüyü ruh ile beden arasında sınır kavram, bedenden kaynaklanarak ruha ulaşan uyarımların ruhsal temsilcisi olarak açıklayan Freud, dürtü kuramını psikoloji biliminin bir tür mitolojisi olarak tanımlar. Dürtü uyarımına (*Triebreiz*) ihtiyaç (*Bedürfnis*), bunu ortadan kaldıran da doyum (*Befriedigung*) demektir. Dürtü yazgısı (*Triebchicksale*) kavramı ise dürtülerin dışıatlarını engellemek, dönüştürmek için devreye giren savunma mekanizmalarını ifade eder. Dürtünün bir kaynağı, bir amacı, bir nesnesi ve basınç/tazyik gücü (*Drang*) vardır. Freud dürtü ile içgüdüyü ayırmaktadır. Freud'a göre her dürtü ruhsal aygıt üzerinde bir iş yükünü temsil eder, arzu edilen nesne hakkında –ister varsansal arzuların yerine getirilmesi yoluyla, ister fanteziler yoluyla, hatta ister dış dünyanın düzenlenmesi/işlenmesi yoluyla olsun– kaçınılmaz olarak fikir, tasavvur ve fantezilerin üretilmesini zorunlu

tırır, ancak bunu yaparken bireyin diğer bireylerle olan ilişkilerini, yalnızca belirli istisnai koşullar altında nadiren de olsa göz ardı edebilir. “Öteki”, bireyin ruhsal yaşamında oldukça düzenli bir şekilde bir rol model, bir nesne*, bir yardımcı/destekçi ve bir rakip olarak önemli bir rol oynar, dolayısıyla bireysel psikolojinin kendisi de tamamen bu haklı gerekçelerden ötürü bu genişletilmiş anlamıyla en başından itibaren sosyal psikoloji niteliğini de taşımaktadır.

Bireyin ebeveynleri ve kardeşleriyle, sevgi nesnesiyle ve heki- miyle ilişkisi, dolayısıyla şimdiye kadar esas itibarıyla psikanalitik araştırmaların konusu olarak ele alınan tüm bu ilişkiler, sosyal fenomenler olarak değer görme iddiasıyla ortaya çıkabilirler ve dürtü doyumunda benliğin, diğer şahısların etkisinden kaçınarak kendisini yoksun bıraktığı veya onlardan vazgeçtiği, bizim narsizm** olarak adlandırdığımız*** belirli süreçlerin aksine bir tutum sergilerler. Do-

kalar; arzulanan nesneye nasıl ulaşılacağına denendiği bir düşünce biçimini tahrik eder (*Arbeitsanforderung* iş yükü, içsel gereksinim, işleviş gerekliliği, iş yapma talebi, içsel motivasyon gibi anlamlara gelir). Bu rahatsız edilmeler sürekli bir iş yükü anlamına gelir. Libidonun ruhsal aygıtı belirttiği talepler olarak da ifade edilebilir. (Ç.N.)

* Almancada *Objekt*: Nesne, obje. Bütün ve kısmi olmak üzere iki türe ayrılır. Psikanalizde anlamı, karşımızdaki bir kişi veya saplantı durumlarında (fiksasyon) bir dış nesne olarak beden bir bölgesi veya onların zihnimizdeki tasarımlarıdır. Örneğin bebek için anne memesi, psikoseksüel gelişim evrelerindeki erojen beden bölgeleri veya bu bölgeleri temsil eden, yani cinsel organların yerine geçen fetişizm nesneleri kısmi nesnelere (*Partialobjekt*). Cinsel gelişim tamamlandıktan sonraki evrede sevilen bir sevgi nesnesi bütüncül nesne olarak tanımlanır. (Ç.N.)

** Freud “narsisizm” kelimesi yerine “daha az kakafonik” olduğu gerekçesiyle “narsizm”i kullanır. (Y.N.)

*** Freud’un *Narsisizm Üzerine*’de Paul Nacker’den alıntılıdığı tanıma göre narsizm, “Bir kişinin kendi bedenine cinsel bir nesnenin bedenine davranıldığı gibi davranarak, cinsel bir haz alması, onu seyretmesi, okşamayı, sevmesi ve doyuma ulaşmaya dek bunu sürdürmesidir.” Freud iki tür narsizmden bahseder: Çocuğun kendisini sevgi nesnesi ve dünyanın merkezi olarak algıladığı, özne ve nesne ayrımının bulunmadığı varsayılan dönemi birincil narsizm olarak; özne ve nesne ayrımından sonra bir nesneye yatırılan libidonun benliğe tekrar geri çekilmesini ise ikincil narsizm olarak tanımlar. Yetişkinlikte, çocuklukta ilk nesne seçimlerine dayanan ve genelde erkekler için özgü nesne seçimine “yaşlanma yoluyla nesne seçimi” der (Almancada *Anlehnungstypus*; İngilizcede *anaclitic relationship* – anaklitik ilişki). Çocuğun ilk cinsel nesnelere; beslenmesi, bakımı ve korunmasıyla ilgili olan kişilerdir (anne veya bacası). Ancak o dönemin yargısına göre sapkın addedilen ve eşcinseller gibi libido gelişimi bozulduğu öne sürülen kişilerin sevgi nesnesi seçiminde annelerini değil, kendilerini rol model aldıklarını belirterek

layısıyla, sosyal ve narsistik ruhsal eylemler–Bleuler bunları belki de otistik olarak adlandırırır– arasındaki karşıtlık, kesinlikle bireysel psikolojinin alanına girer ve bu karşıtlık, bireysel psikolojiyi sosyal psikolojiden ya da diğer bir ifadeyle kitle psikolojisinden ayırabilecek ölçüde sahip değildir.

Ebeveynler ve kardeşlerle, sevgiliyle, arkadaşla ve hekimle bahse konu ilişkilerinde birey, daima her biri kendisi için büyük önem kazanmış yalnızca tek bir kişinin veya çok az sayıda kişinin etkisini yaşayarak deneyimler. Oysa bakıldığında, sosyal psikolojiden veya kitle psikolojisinden söz edildiğinde, bu ilişkilerin göz ardı edilmesi ve pek çok açıdan birey için birer yabancı sayılmakla birlikte onlar ile kendisi arasındaki herhangi bir şey vasıtasıyla bağ kurduğu çok sayıda kişi tarafından eşzamanlı olarak etkilenmesinin araştırma konusu olarak soyutlanmasının artık alışıldık bir durum haline geldiği görülür. Dolayısıyla kitle psikolojisi; bireyi, bir kabilenin, bir halkın, bir kastın, bir statünün, bir kurumun üyesi veya belirli bir süre, belirli bir amaç için bir kitle oluşturmak üzere örgütleyen bir insan yığınıının bileşeni olarak ele alır. Nitekim aralarındaki doğal bağlantının kopmasıyla birlikte, bu özel şartlar altında kendilerini gösteren fenomenleri, geriye dönük, başka bir nedene dayandırılmayan, başka durumlarda ortaya çıkmayan özel bir dürtünün yani sosyal dürtünün –*berd instinct, group mind*–* tezahürleri olarak görmek ve buna bağlamak haliyle akla yakın bir yaklaşım haline gelmiştir. Bununla birlikte, kalabalık/sayı faktörüne, insan ruhsal yaşamında yeni ve ev-

bunu narsistik nesne seçimi olarak değerlendirirse de hemen ardından geri adım atarak aslında bu iki nesne seçimi arasındaki farkın o kadar kesin olmadığını, her iki nesne seçimine giden yolun herkese açık olduğunu ve tercih edilebileceğini belirtir. Dolayısıyla Freud her insanın çocukluktan itibaren çift cinsel bir doğaya sahip olduğunu vurgular. Kadınlardaki nesne seçim türünün de narsistik nesne seçimi olduğunu belirtir. “Narsistik kişilerin cazibesine kapılanların, kendi narsizmlerinden tümüyle feragat ederek nesne sevgisi peşinde koşanlar olduğunu” söyler ki bu ifade kitle psikolojisi açısından değerlendirildiğinde çarpıcıdır. (Ç.N.)

* (İng.) Sırasıyla: sürü içgüdü, grup zihni (kolektif bilinç hali). Grup zihni teorisine göre kolektif bilinç, grubu oluşturan bireylerin deneyim ve zihinlerinin toplamından daha büyüktür ve gruptaki bireylerin karakteristik özelliklerinin, kişiliklerinin (düşünceleri, inanışları vb.) silinip ortadan kalkmasına neden olur. (Ç.N.)

velce kuvveden fiile çıkarılmamış bir dürtüyü tek başına uyandırarak etkin kılmak gibi imkâna sahip olduğu hususunda büyük bir önem atfetmenin bizim için zor olacağı itirazını herhalde ki ileri sürebiliriz. Böylelikle bizim beklentimiz iki farklı olasılığa yönlendirilmiş olur. Bu olasılıklar, toplumsal dürtünün ilksel olamayacağı ve öğelere ayrıştırılamayacağı, bununla birlikte oluşumunun kökenlerinin aile gibi dar bir çevrede bulunabileceği yönündedir.

Kitle psikolojisi henüz başlangıç aşamasında bulunmasına rağmen, gözden kaçırılmayacak denli muazzam büyüklükteki sorunlar yumağını kapsar ve araştırmacıyı şu sırada sayısız ve henüz düzgün bir şekilde tasnif bile edilmemiş muhtelif görevlerle karşı karşıya bırakır. Çeşitli kitle oluşum biçimlerinin yalın bir şekilde sınıflandırılması ve onlar tarafından dışı vurulan psikik fenomenlerin betimlenmesi, gözlem ve sunum bağlamında büyük bir çabaya gereksinim duyarlar; bunlar daha şimdiden zengin bir literatürün oluşturulmasını sağlamışlardır. Kim bu dar kapsamlı kitapçığı Le Bon'un *Kitleler Psikolojisi* kitabının kapsamıyla mukayese ederse, burada tüm malzemenin sadece belli başlı bazı noktalarına değinilmesi gerektiğini tereddütsüz tahmin etmelidir. Gerçekten de psikanalizin derinlik araştırması* bağlamında özellikle ilgi gösterdiği birkaç soru olacaktır.

* Bilinçdışı süreçlerin düşünme ve hareket etme, deneyim ve davranışlarımız üzerindeki etkinliğini varsayan tüm psikolojik modelleri ve psikoterapotik prosedürleri içerir. İnsan ruhunda ve davranışında hiçbir şeyin tesadüfen olmadığı, her deneyimin ve davranışın bir nedeni ve anlamı olduğu determinist anlayışa dayanır. (Ç.N.)

LE BON'UN KİTLE RUHU TANIMI

Bir tanımlamaya girişmektense fenomenler alanına atıfta bulunarak işe başlamanın ve araştırmanın bağlantı kurabileceği özellikle birkaç dikkat çekici ve karakteristik olguyu bunun içinden seçerek ele almanın amaca daha uygun olacağı görülmektedir. Her iki amaca Le Bon'un haklı olarak meşhur olmuş *Kitleler Psikolojisi*' kitabından alıntı yaparak ulaşacağız.

Durumu bir kez daha açıklığa kavuşturalım: Psikoloji, tek tek bireylerin mizaçlarını, dürtülerini, güdülerini, niyetlerini onun eylemlerine ve yakın çevresiyle ilişkilerine varıncaya kadar izlediğinde sorunu tamamen çözmüş ve tüm bu bağıntıları şeffaf hale getirmiş olsaydı bile, kendisini beklenmedik şekilde, önünde çözüme kavuşmadan boylu boyunca uzanan yeni bir sorunla karşı karşıya bulmuş olurdu. Psikoloji bu şaşırtıcı gerçeği yani kendisine tanıdık olan bireyin belirli bir koşul altında kendisinden beklenilenden farklı olarak tamamen başka hissettiği, düşündüğü ve davrandığı gerçeğini açıklamak zorunda kalırdı; bu koşul, "psikolojik kitle" özelliği edinmiş bir insan kalabalığına dahil olmaktır. Peki kitle nedir? Bireyin ruhsal yaşamını böyle güçlü bir şekilde etkileyebilme becerisini ne suretle kazanır? Bireye dayattığı ruhsal değişimin mahiyeti nedir?

Freud'un ilk kez 1921'de yayımlanan *Kitle Psikolojisi ve Benlik Analizi* 20. yüzyıl başında etki gücü giderek artan toplumsal bir fenomeni, siyasi kitlenin mekanizmalarını irdeleyen, alanında öncü bir çalışma: Kitlelerin popülist ve demagojik duyarlılıkları ne tür mekanizmalara dayanır? Kitleler neden karizmatik liderlerin hipnotik baştan çıkarmalarına duyarlıdır? Kitleler neden bilinçdışı, mantıksız ve şiddet içeren davranışlara eğilim gösterirler? Demagojinin kökeni neye dayanır, işleyişi nasıldır?

Freud bu ve benzeri soruları psikanaliz aracılığıyla yanıtlama yollarını araştırırken disiplinlerarası bir hatta ilerleyerek antropoloji, siyasal psikoloji ve kültürel kuramın yanı sıra evrimsel ve toplumsal perspektiflerden; Friedrich Nietzsche, Karl Marx, William McDougall veya Gustave Le Bon gibi seleflerinin gözlem ve bulgularından da faydalanarak kalabalıkların mevcut psikolojik yorumlarını temel bir psikolojik sisteme dahil ediyor.

İki dünya savaşı arasında kaleme alınan, daha sonra Frankfurt Okulu'nun ampirik toplumsal araştırmalarına da yol gösterecek olan *Kitle Psikolojisi ve Benlik Analizi*, Avrupa'da ayak sesleri giderek yükselen faşizmin kitle psikolojisine ışık tutması ve kitlenin barındırdığı tehlikelere dikkat çekmesiyle literatürde önemli bir yere sahip.

